

PŘÍSTUP

*M*luví se o slovanské ideji, slovanské solidaritě; vžila se už „slovanská vzájemnost“, a to ve smyslu širším, než měla Kollárova „literární vzájemnost“; samo označení „vzájemnosti“ pro dobu starší než počátek XIX. století je anachronistické.

Pro starší a zejména starou dobu lze mluvit jen o povědomí jazykové a kmenové příbuznosti, o jakémsi citu sounáležitosti a z toho vznikajících faktech mezislovanské součinnosti nebo někdy jen o tužbách po součinnosti. Pak jsou tu ovšem už počátky vědy o Slovanstvu, slovanověděni. Termín „panslavismus“, kterým se někdy tyto zjevy na západě označují, je naprosto nevhodný. Především proto, že by měl označovat jen zjevy podobné a paralelní, jak je tomu v případě termínu „pangermanismus“, tedy především zjevy, náležející až XIX. století; za druhé, že svádí k nehistorické integrující představě jakéhosi jednotného proudu, snahy, tendence, kterých nikdy nebylo, není a nebude.

Všecky představy, které se spojují povědomím a citem mezislovanské příbuznosti a které se projevují také fakty součinnosti mezislovanské, jsou vždy a na různých místech slovanského světa vyvolávány různými politicko-sociálními příčinami, mají tedy různé zabarvení a náplň, různou intenzitu a trvání. Proto také zamítáme termín „idea slovanské vzájemnosti“ a také ovšem termíny jako „slovanská idea“ a pod. jsou jen zkratkové náznaky.

Je třeba vycházet z historických skutečností. Jejich průzkum není namnoze dostatečný z daného hlediska. Dialekticko-materialistická metoda rozbila objektivisticko-positivistické premisy a pojetí a objevila složitou problematiku vývoje národnosti a vzniku národů v neustálém třídním zápase. Slovesná tvorba ať ústní, ať už literární jako transformace odrážení historické skutečnosti v jazykově-obrazových formách se dá vyložit jen z těchto podmínek politicko-sociálních: zde je tedy také východisko všech souvislostí t. zv. mezislovanského myšlení v daných situacích historických a pramen slovesné tvorby a její případné mezislovanské fluktuace, výměny kulturních statků, oběhu, kolování, vzájemného přejímání, vzájemnosti. Tím je řečeno také, že není žádného uzavřeného „světa slovanského“ a že může běžet jen o těsnější nebo hustší síť vztahů, které ovšem nelze odtrhovat od jejich podstaty hospodářsko-společenské, třídní a národní a tím také od vývoje obecného, mezinárodního.

V oblasti slovanských slovesností projevuje se součinnost přejímáním slovesně kulturních statků; často kromě příčin historických, také jinde platných, je to dáno příbuzností jazyka a citem nebo vědomím kmenové příbuznosti. Vyšetřit to a vysvětlit shody a neshody, konvergenci a divergenci — to náleží do úkolů historicko-srovnávací literární vědy slovanské. Mezislovanská slovesná fluktuace, výměna hodnot, která je přirozeným zjevem hned v oblasti církevně-slovanské vzdělanosti, opakuje se nesčetněkrát v historii slovanských literatur. Pro tento zjev se přímo vnucuje u nás už vžitý termín „vzájemnost“ nebo „literární vzájemnost“; aniž myslíme na Kollárovo vymezení, budeme ho užívat, tedy především nikoli ve smyslu „ideje slovanské vzájemnosti“.¹⁾

¹⁾ Sr. Fr. Wollman, Terminologie slovanské součinnosti. Zvl. otisk ze Slovanského přehledu 1948 (34) 3/4, s. 1—14.